

*Magdalena Szumiec, Łukasz Czekaj***Agresja uczniów a bezpieczeństwo szkolne**

W dzisiejszych czasach problematyka dotycząca agresji stała się zjawiskiem powszechnym i dogłębnie nurtującym coraz większą rzeszę naukowców. Jest to przede wszystkim związane z wciąż nasilającym się wzrostem przestępczości na świecie. Na podstawie licznych statystyk można wywnioskować, że wiek dzieci wchodzących w konflikt z prawem w ostatnich latach znacznie się obniżył, a ilość popełnianych przez nie przestępstw wykazuje tendencję wzrostową. Fakty te przerażają i zmuszają do chwili refleksji, wyciągnięcia pewnych wniosków i ukazania skutecznych sposobów ograniczenia tego zjawiska. Pytanie „skąd w młodych tyle agresji?” skierowane jest zatem do wszystkich, którzy są odpowiedzialni za wychowanie młodego pokolenia. To właśnie rodzice i nauczyciele powinni szukać takich metod wychowawczych, które chroniłyby najmłodszych przed tą groźną patologią.

Z zachowaniem agresywnym można się spotkać praktycznie wszędzie: w domu, na ulicy, w różnego rodzaju instytucjach, w parku itp. Często jesteśmy świadkami bardzo brutalnych scen nasyconych wulgaryzmami, przekleństwami i wówczas zastanawiamy się, gdzie tkwią przyczyny takich zachowań i nieetycznych reakcji. Wielu ludzi zajmujących się wychowaniem dzieci i młodzieży zastanawia się jak przeciwdziałać przemocy, na czym ma polegać profilaktyka w tym zakresie. Ale żeby opracować jej skuteczne sposoby należy wcześniej wnikliwie zapoznać się z samą istotą zjawiska agresji, poznać jej źródła i przyczyny.

W ostatnim czasie wyraźnie wzrosło zainteresowanie nauczycieli i rodziców problematyką przemocy szkolnej nie tylko pomiędzy uczniami, ale również w interakcjach wychowanków z nauczycielem.

Ważnym elementem prawidłowego kształcenia ucznia jest bezpieczeństwo w szkole. Placówki oświatowe należą do specyficznych instytucji, w których oprócz pracowników przebywa i kształci się wielka liczba ich podopiecznych. Bezpieczeństwo i zdrowie wychowanków jest jednym ze statutowych celów oraz zadań szkoły, dlatego też w zakresie obowiązków każdego dyrektora wymienia się dbanie o bezpieczny i zdrowy pobyt oraz o prawidłowe funkcjonowanie co najmniej dwóch kategorii osób: wychowanków i pracowników.

Zdefiniowanie pojęcia agresji jest zadaniem dość złożonym, gdyż często funkcjonuje ono zamiennie z określeniami „wrogość”, „wojowniczość” czy też „destruktywność”. Zasadniczo jednak terminy te służą do określania negatywnego czynnego i słownego zachowania skierowanego przeciwko komuś lub czemuś. Zdaniem jednego z czołowych przedstawicieli pedagogiki – W. Okonia, „agresja jest działaniem skierowanym przeciwko ludziom lub przedmiotom wywołującym u osobnika niezadowolone lub gniew; celem agresji jest wyrządzenie szkody przedmiotom, a często agresja jest odpowiedzią na frustrację”¹. Powyższa definicja w pełni odzwierciedla sens tego zjawiska. Mianem osoby agresywnej określamy jednostkę, którą charakteryzują brutalne zachowania. Taką agresywność można wówczas określić jako stałą właściwość człowieka nabytą i utrwaloną w procesie socjalizacji. Jest to postawa wykazująca niekontrolowane i nieadekwatne do bodźca reakcje oraz przejawiająca wrogość do otoczenia.

D. Wójcik wyróżnia kilka kryteriów, na podstawie których można wnioskować o agresywności człowieka. Jednym z najczęściej wymienianych jest częstotliwość i ilość zachowań agresywnych. Wskaźnikiem agresywności jest wówczas liczba reakcji agresywnych występujących faktycznie bądź ujawnianych w fantazji². Kolejnym kryterium określającym agresywne reakcje jest ich intensywność oraz nieadekwatność zachowań w stosunku do bodźca.

Reasumując powyższe rozważania można stwierdzić, że czynności agresywne służą:

- redukcji napięcia emocjonalnego o negatywnym znaku bądź uzyskaniu pozytywnej stymulacji;
- zaspokojeniu różnorodnych potrzeb związanych zarówno z biologicznym funkcjonowaniem organizmu, jak też ukształtowanych w życiu społecznym jednostki;
- realizacji zadań życiowych, wynikających z pełnionej roli społecznej³.

Według H.J. Kornadt rozwój agresywności jest procesem długofalowym, przebiegającym stopniowo wraz z ogólnym rozwojem psychicznym dzieci. Kolejne okresy tego rozwoju mogą odmiennie wpływać na formowanie się poszczególnych elementów do jej motywacji. Niektóre z nich będą się rozwijać wcześniej niż inne, np. uczenie się emocji związanych z agresją występuje wcześniej niż ustalenie się wartości przypisywanych zachowaniom agresywnym⁴.

Formowanie się poszczególnych składowych motywacji do agresji przechodzi przez kilka stadiów rozwoju.

W I stadium tworzenie się agresji wiąże się z pojawieniem pierwszej negatywnej emocji na zaistniałą sytuację. Może to dać początek wyuczonym reakcjom gniewu na różne zdarzenia.

W II stadium pojawiające się napady złości, złego humoru w stosunku do innych lecz bez zamiaru wyrządzenia szkody określa się mianem zachowań proto-agresywnych.

¹ W. Okoń, *Słownik Pedagogiczny*, Warszawa 1981, s. 13.

² D. Wójcik, *Środowisko rodzinne a poziom agresywności młodzieży przestępczej i nie przestępczej*, Warszawa 1977, s. 51.

³ A. Frączek, *Studia nad psychologicznymi mechanizmami agresywnego zachowania*, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1979, s. 13.

⁴ L. Kirwil, *Formowanie się agresywności u dzieci*, „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze” 1992, nr 10, s. 43.

W III stadium kształtuje się system przekonań na temat otaczającego świata. Wówczas dziecko koncentruje się na sobie, jest gotowe do obrony własnego „ja” i reaguje na doznane frustracje.

W IV stadium kształtuje się pierwszy rzeczywisty motyw agresji. Dziecko zdaje sobie wówczas sprawę, że jego zachowania agresywne mogą sprawić komuś przykrość, cierpienie. Rozumie również, że tego typu postawa może być jednym ze sposobów rozwiązywania sytuacji konfliktowych i usunięcia stanu frustracji.

V stadium polega na ocenie przez dziecko agresji w kategoriach dobra i zła. Rozwój ocen sprzyja formowaniu się motywacji do agresji odbywającej się np. od przychylniej jej oceny jako metody odzyskania równowagi, poprzez jej usprawnienie jako sposobu samoobrony lub ochrony innych, do uznania jej za normalną zasadę postępowania⁵.

Dla zrozumienia i wyjaśnienia źródeł pochodzenia zachowań agresywnych opracowano teorie, których zadaniem jest znalezienie odpowiedzi na pytania dotyczące przede wszystkim czynników wyzwalania i utrwalania się reakcji agresywnych.

Według jednej z nich instynkt jest zasadniczą siłą napędową w działaniu. I tak na przykład człowiek rodzi się z „instynktem walki” jako niezbędnym do życia i nierozzerwalnie łączącym się z uczuciem gniewu, które powoduje wystąpienie różnych zachowań agresywnych⁶.

Według innej teorii, agresja jest postrzegana jako reakcja na frustrację. Jej zwolennicy zakładali, iż podstawowymi motywami działania są potrzeby, które są przyczyną powstawania stanu napięcia emocjonalnego pobudzającego do określonego działania⁷.

Według koncepcji sformułowanej przez J. Dollarda między frustracją a agresją zachodzi ścisły, nierozzerwalny związek, który stanowi jeden z podstawowych mechanizmów ludzkiego zachowania. Wyrażają to słowa, że „pojawienie się agresji zawsze każe domyślać się istnienia frustracji, oraz każda frustracja prowadzi do wystąpienia jednej z form agresji”⁸. Szczególnego znaczenia nabiera tu niezaspokojona potrzeba afiliacji, czyli brak serdecznej więzi z osobami z najbliższego otoczenia powodujący uczucie niepewności i wywołanie stanu napięcia emocjonalnego, które może uzewnętrznic się poprzez zachowanie agresywne. Zasadniczych przyczyn frustracji przedstawiciele tej teorii upatrywali zatem w niezaspokojeniu którejs z szeregu różnych potrzeb.

Według teorii agresji jako nabytego popędu, uruchamianie się zachowań agresywnych jest reakcją na bodźce zewnętrzne. Zdaniem A. Bussa jedynym aspektem takiego zachowania, który można rozpatrywać w kategoriach popędowych jest emocjonalna reakcja gniewu. Jeśli agresja nie ma charakteru „gniewnej agresji”, wówczas nie interpretuje się jej jako popędu i niekoniecznie musi towarzyszyć ona reakcjom instrumentalnym. Ponieważ gniew może wystąpić nie powodując agresji tak, jak

⁵ Tamże, s. 49.

⁶ J. Grochulska, *Reedukacja dzieci agresywnych*, Warszawa 1982, s. 11.

⁷ Z. Skorny, *Psychologiczna analiza agresywnego zachowania się*, Warszawa 1968, s. 210.

⁸ Tamże, s. 58.

i agresja może być przejawiana bez współwystępowania emocji gniewu, toteż należałoby ową emocję uznać za jedną tylko z przyczyn agresywnego zachowania⁹.

Wszystkie zachowania agresywne mają swój podmiot i przedmiot. Podmiotem takiego zachowania jest osoba lub grupa osób, u których wystąpiło agresywne zachowanie, natomiast przedmiotem agresji są osoby lub rzeczy, na które skierowana jest taka postawa. Zastanawiając się nad przyczynami zachowań agresywnych u dzieci i młodzieży należy zwrócić szczególną uwagę na trzy główne źródła wywierające wpływ na kształtowanie się postaw młodych ludzi. Są to rodzice, media oraz środowisko szkolne.

Rodzina powinna zaspokajać podstawowe potrzeby, takie jak poczucie bezpieczeństwa i miłości, powinna też budować poczucie własnej wartości. W przypadku zaniechania tego obowiązku, w życie rodziny „wkrada się” chaos, stosunki w niej panujące mają zabarwienie negatywne i chłodne emocjonalnie. Brak poczucia bezpieczeństwa powoduje u dziecka zagubienie, samotność i nieumiejętność radzenia sobie z własnymi emocjami. Często agresja jest wyzwalana w celu zwrócenia na siebie uwagi. Jeśli rodzice zamiast uczyć właściwych norm postępowania zlekceważą takie zachowanie lub pobłażliwie je potraktują, to w przyszłości poziom agresji będzie wzrastał. Rodzice powinni zatem, oczywiście bez przesadnego rygoru, konsekwentnie egzekwować ustalone zasady.

Kolejnym czynnikiem wywołującym agresję jest przemoc w rodzinie. Dziecko bite, poniżane przenosi swe negatywne emocje na innych dając tym samym upust nagromadzonemu żalowi i złości.

Stawianie dziecku zbyt wysokich wymagań również niesie ze sobą negatywne skutki społecznie. Taka sytuacja sprawia, że dziecko odczuwa mniejszą wartość swojej osoby, czuje się bezwartościowe, bezradne i niepewne. Nadmierne oczekiwania powodują wzrost frustracji prowadzącej niejednokrotnie do wyzwalania się zachowań agresywnych. Rodzice, aby zapewnić prawidłowy rozwój emocjonalny swojemu dziecku powinni poprzez własną postawę uczyć właściwych, adekwatnych do bodźców reakcji. Tylko wtedy mają szansę stać się wzorem do naśladowania. Okazując dziecku troskę, zainteresowanie, poświęcając mu czas można ukształtować harmonijną emocjonalnie osobowość. Potrzeba akceptacji i miłości jest w dziecku bardzo silna, a jej zaspokojenie zależy głównie od rodziców¹⁰.

Równie ważnym aspektem wychowania jest uczenie dzieci pokonywania rozmaitych trudności, których nie sposób ominąć. Okazuje się bowiem, że wyręczanie dziecka poprzez usuwanie z jego drogi wszelkich przeszkód powoduje, iż nie będzie umiało ono stawić czoła najmniejszym nawet przeciwnościom. Taka sytuacja prowadzi do poczucia bezradności, wzmacnia frustrację i w efekcie wyzwala agresję.

Do podstawowych potrzeb dziecka należy zaliczyć potrzebę miłości, życzliwości, ciepła, samourzeczywistnienia, szacunku, wzoru, bezpieczeństwa i przynależności. Dobrze pełniona rola matki i ojca, współdziałanie z dzieckiem, traktowanie go jak pełnoprawnego członka rodziny i obdarzanie rozumną swobodą, pozwalają zaspokoić powyższe potrzeby. Od tego w znacznej mierze zależy, czy u dziecka roz-

⁹ J. Grochulska, *Reedukacja dzieci agresywnych*, Warszawa 1982, s. 49.

¹⁰ E. Dębska, *Przemoc – zjawisko powszechne*, „Bliżej Przedszkola” 2002, nr 9, s. 36.

winą się zachowania pro- czy antyspołeczne i czy rozwinie się u niego agresywny sposób reagowania¹¹. Każdy rodzic powinien na zawsze zapamiętać, że:

„kiedy się dziecko wychowuje – uczy się je wychowywać,
kiedy się mu prawi morały – uczy się je prawić morały,
kiedy się wymyśla – uczy się wymyślać,
kiedy się wykpiwa – uczy się wykpiwać,
kiedy się je upokarza – uczy się je upokarzać,
kiedy się je duchowo zabija – uczy się je zabijać”¹².

Niewątpliwie ogromny wpływ na kształtowanie ludzkich postaw, poglądów i zachowań wywierają środki masowego przekazu. Kreowany przez media obraz świata i wizja człowieka przekazują wartości, które mocno zakorzeniają się w świadomości każdego z nas. Z jednej strony stymulują i pogłębiają zainteresowania, dostarczają niezbędnych informacji i relaksującej rozrywki oraz inspirują do samokształcenia, z drugiej zaś rozpowszechniają agresję, eksponują brutalny język i obyczaje. I tak, za sprawą częstego oglądania przemocy człowiek nabiera przekonania o jej normalności i reaguje niemal obojętnie. O ile dorośli oglądając tego typu sceny przyjmują je z dystansem, to dzieci mają trudności z odróżnieniem fikcji od rzeczywistości. Dlatego też „charakteryzują się mniejszą wrażliwością na przemoc przy równocześnie większym lęku w stosunku do świata”¹³.

Agresywne dźwięki, brutalne sceny i migocący ekran mogą powodować rozstrój systemu nerwowego i silnie zaburzyć prawidłowy rozwój dziecka. Liczne badania dowodzą, że im więcej scen przemocy się ogląda, tym większe jest prawdopodobieństwo wystąpienia u dziecka agresji¹⁴. Następstwem częstego oglądania aktów agresji jest tzw. habitacja, czyli emocjonalne i fizjologiczne przyzwyczajenie się do tego rodzaju scen, które prowadzi do wniosku, że skoro przemoc jest powszechna to znaczy, iż zachowania agresywne są nieuniknione i usprawiedliwione. Decyzji o wyborze np. programu telewizyjnego nie powinny podejmować dzieci, lecz rodzice, którzy z szerokiego wachlarza ofert będą w stanie wybrać takie, które korzystnie wpłyną na rozwój ich pociech. Warto jednak zaznaczyć, że w żaden sposób środki masowego przekazu nie zastąpią bezpośrednich kontaktów rodziców z dziećmi i korzyści z nich płynących.

Skoro dzieci znaczną część swojego czasu spędzają w szkole, oczywistym wydaje się fakt, że na kształtowanie ich zachowań wpływa również grupa rówieśnicza. Okazuje się, że ważnym czynnikiem ułatwiającym przejawianie agresji jest rozmycie odpowiedzialności przez to, że działa się w grupie. Obecność innych osób sprawia bowiem, że zmniejsza się poczucie winy i osobistej odpowiedzialności.

Przemoc stanowi poważny problem w szkołach. Sprzyja jej między innymi:

- brak osobowego, podmiotowego podejścia do uczniów;
- ucieczka od właściwych działań wychowawczych szkoły;

¹¹ R. Vasta, M. Haith, S. Miller, *Psychologia dziecka*, Warszawa 1995, s. 103.

¹² R. Vasta, M. Haith, S. Miller, *Psychologia dziecka...*, s. 106.

¹³ W. Ryczek, *Wpływ telewizji na agresywność u dzieci*, „Bliżej Przedszkola” 2001, nr 1, s. 36.

¹⁴ M. Szymik, *Wpływ telewizji na wzrost agresywności u dzieci*, „Wychowanie w Przedszkolu” 1998, nr 5, s. 348-349.

- zaburzona komunikacja interpersonalna (uczeń – nauczyciel – rodzice);
- brak akceptacji i uznania dla właściwych norm zachowania uczniów;
- niedocenywanie mechanizmu naśladownictwa jako sposobu uczenia się¹⁵.

Choć przeciwdziałanie agresji jest niezwykle trudne i nie zawsze skuteczne, to nie należy jednak rezygnować z podejmowania wysiłków by ją ograniczać. Brak reakcji nauczycieli na akty przemocy zorganizowanej, grupowej sprzyja jej rozwojowi i powoduje powstawanie u ofiar uczucia bezsilności, a u agresorów poczucia siły, bezkarności¹⁶. Podstawową zasadą wychowawczą przeciw agresji jest wyraźnie pozytywne wzmacnianie prawidłowych sposobów reagowania dziecka na trudności. Potwierdzają to doskonale słowa J. Kołodziejczyka, że „ponieważ agresji i przemocy nie jest się w stanie zatrzymać, trzeba ją tylko ukierunkować, żeby znalazła bezpieczne ujście, bo radzenie sobie z agresją to umiejętność radzenia sobie z emocjami”¹⁷.

Młodzi ludzie przenosząc zachowania agresywne do szkół w sposób oczywisty zagrażają bezpieczeństwu innych uczniów. W szkołach coraz częściej popełniane są przestępstwa. Nauczyciele nie mają uprawnień do walki z tego typu zjawiskami. Pojawiają się nowe groźne zachowania, które wynikają z postępu cywilizacji i rozwoju techniki. Dyrektorzy wprowadzają coraz bardziej drastyczne działania, takie jak: monitoring, kontrole osobiste, zakazy używania telefonów komórkowych, testy narkotykowe. Niektóre z tych metod łamią prawa ucznia. Lecz czy jest to sposób na poprawę bezpieczeństwa w szkole?

Najbardziej znane przejawy zagrożenia bezpieczeństwa w szkole to: kradzieże, dewastacja mienia szkoły, zastraszanie, przejawy agresji fizycznej, wejścia na teren szkoły osób niepowołanych, zagrożenia związane z używkami. Z tego powodu coraz większa liczba szkół wprowadza takie środki techniczne jak monitoring wizyjny, by umożliwić kontrolę zachowań uczniów. Wprowadzenie systemu monitoringu poprzedza analiza zagrożenia występujących w szkole, które mogą być przez niego wykryte.

Cel stosowania monitoringu wizyjnego w szkołach najczęściej sprowadza się do zapewnienia bezpieczeństwa uczniom, a także pracownikom i wszystkim pozostałym osobom przebywającym na terenie szkoły. Jego zwolennicy uważają, że już sama świadomość bycia obserwowanym wymusza bardziej kulturalne i przemysłane zachowania. Im większa szkoła, tym większe prawdopodobieństwo przemocy. Trudniejsza jest bowiem identyfikacja uczniów, a anonimowość i zagęszczenie wzmagają agresję, która w większości przypadków ujawnia się właśnie na zatłoczonych schodach, korytarzach, holach i w barach szkolnych, mniej zaś w samych klasach. Jednak nawet bardzo dobra edukacja nie rozwiąże tego problemu, natomiast monitoring może go znacznie ograniczyć.

Bezpieczeństwo szkolne jest obecnie ważnym aspektem, należy więc wprowadzać prewencyjne działania i zastanowić się jak przeciwdziałać wzrostowi agresji zachowując przy tym godność ucznia. Jak wynika z danych Komendy Głównej Policji

¹⁵ K. Ostrowska, J. Tatarowicz, *Zanim w szkole będzie źle*, Warszawa 1998, s. 154.

¹⁶ Tamże, s. 170.

¹⁷ J. Kołodziejczyk, *Jak przemoc szkolną przemoc*, „Psychologia w Szkole” 2005, nr 2, s. 57.

z każdym rokiem nasila się przestępczość nieletnich, przestępstwa w szkole występują coraz częściej i są coraz bardziej brutalne¹⁸.

Szkoła powinna oddziaływać wychowawczo szczególnie w stosunku do dzieci, które wykazują różnego rodzaju zaburzenia rozwoju osobowości. To w niej dzięki istnieniu społeczności uczniowskiej młodzież uczy się współżycia w grupie, nawiązuje kontakty, dokonuje poważnych wyborów, zdobywa wiedzę.

Dysfunkcjonalność rodziny, niezależnie od sposobu w jaki się przejawia, ogranicza szanse dziecka na poradzenie sobie z trudnościami, jakie czekają na nie w szkole. To tutaj można sprawdzić, jak rodzice wywiązują się ze swoich obowiązków. Wraz ze wzrostem zagrożeń rola tej instytucji powinna więc również wzrastać. Dzieje się jednak zupełnie odwrotnie. Kryminolodzy od lat wskazują na ścisłą zależność między niepowodzeniami w szkole a przestępczością nieletnich.

System szkolny nastawiony na uczniów przeciętnych nie daje sobie rady z realizacją postulatu zwiększonego zainteresowania ze strony pedagogów wobec takich, którzy odstają od przeciętności. Dotyczy to zarówno zdolnego jak i mniej zdolnego ucznia. Jednakże z punktu widzenia kryminologii szczególnie ci ostatni wymagają dodatkowego wysiłku pedagogów oraz psychologów. Szkoła nie spełnia obecnie oczekiwań w tym względzie. Nerwica, którą dziecko nabywa już w pierwszych latach edukacji, często towarzyszy mu przez całe życie. Pole działania dla nauczycieli, którzy chcieliby wprowadzić do swych zajęć kilka innowacji, jest ograniczone do minimum poprzez odgórnie narzucone programy nauczania.

Podstawowymi problemami zapewnienia bezpieczeństwa w szkole są także wady strukturalne systemu szkolnictwa oraz zróżnicowanie poziomu kształcenia. Zajmując się tym pierwszym możemy powiedzieć, iż typowym jego przykładem jest rozbudowanie w Polsce szkolnictwa zawodowego niekształcącego uczniów stosownie do wymagań rynku pracy. Takie szkolnictwo nie tworzy dla znacznej części nieletnich dobrych perspektyw zdobycia stabilnej pozycji społecznej ani – tym bardziej – awansu społecznego. Nie pobudza do aktywnego udziału w procesie nauczania, nie jest zdolne do właściwego kształtowania ich struktur poznawczych, np. poziomu aspiracji¹⁹.

Natomiast drugi problem to negatywne konsekwencje podziału szkolnictwa na „lepsze” i „gorsze”, czyli na szkoły prywatne pobierające wysokie opłaty za naukę, prezentujące lepszy poziom nauczania i wychowania oraz szkoły państwowe nierzadko borykające się z problemami finansowymi, często przepełnione, za co z tym idzie uniemożliwiająca nauczycielom indywidualne traktowanie ucznia. Szkoły te dysponują gorszym wyposażeniem i gorszą kadrą, nie zapewniają właściwej opieki nawet dobrze funkcjonującym, lecz biedniejszym rodzinom²⁰.

Szkoły państwowe stają się zatem zbiorem młodzi, w którym znajduje się sporo nieletnich wykazujących zaburzenia w zachowaniu. Trzeba jasno powiedzieć, że znaczna część nieletnich zachowujących się w sposób wskazujący na demoralizację to osoby o obniżonych możliwościach intelektualnych czy też zaburzeniach mowy, percepcji lub innych objawach nieprawidłowego rozwoju psychoruchowego. Olbrzymia część młodych ludzi wyniosła z domu rodzinnego rozma-

¹⁸ Dane Komendy Głównej Policji 2005–2008.

¹⁹ B. Błachut, A. Gaberle, K. Krajewski, *Kryminologia*, Gdańsk 2000, s. 349.

²⁰ Tamże, s. 350.

ite urazy, zwłaszcza w sferze emocjonalnej, co musiało istotnie przyczynić się do osiągnięcia słabych wyników w nauce.

Wymagania szkolne często są tak zawyżone i niedostosowane do poziomu wiedzy ucznia, że ten nie jest w stanie ich spełnić, niezależnie od tego, jakie byłyby tego powody. Ponadto brak odpowiedniego wykształcenia nieletnich może być podłożem stanów frustracyjnych, związanych przede wszystkim z wykonywaniem pracy niechcianej, społecznie niżej cenionej. Dlatego szkoła powinna być otwarta i nastawiona na młodzież z różnymi problemami natury wychowawczej. Powinna tak organizować proces wychowawczy, aby jak najlepiej przygotować ją do życia, pokazać jej różne możliwości własnego rozwoju, pobudzić do aktywności i co najważniejsze – dostosować stopień wymagań do ich rzeczywistych możliwości.

Bardzo ważnym aspektem dążenia do bezpieczeństwa szkolnego jest uświadomienie samym uczniom ich roli w tym zakresie. Jest oczywiste, że prawidłowa postawa uczniów w znaczący sposób może przyczynić się do wzrostu bezpieczeństwa. Dlatego też dzieci i młodzież powinni otrzymywać jasne, zrozumiałe komunikaty dotyczące nieakceptowanych i zabronionych zachowań w szkole. Świadomość na temat konsekwencji prawnych i zdrowotnych niewłaściwego zachowania może uchronić ich przed zamiarem dokonania czynów zaburzających poczucie bezpieczeństwa innych osób.

W ostatnich latach dochodziło do wielu zagrożeń bezpieczeństwa w szkole. Rodzice posyłając swe dzieci do szkoły są przekonani, iż nic im nie grozi i są w tym czasie bezpieczne. Aby dziecko mogło rozwijać się prawidłowo, musi mieć zapewnione poczucie bezpieczeństwa w szkole; i nie chodzi wyłącznie o bezpieczeństwo fizyczne, ale również o poczucie bezpieczeństwa wewnętrznego – odrobinę zrozumienia, akceptacji, empatii ze strony dorosłego człowieka. To ogromne wyzwanie dla każdej szkoły, która pragnie być przyjazna uczniom. Włożony trud i wysiłek na pewno się opłaca, bo cóż może być cenniejszego niż bezpieczeństwo uczniów?

Bibliografia

Książki

- Błachut B., Gaberle A., Krajewski K., *Kryminologia*, Gdańsk 2000.
- Frączek A., *Studia nad psychologicznymi mechanizmami agresywnego zachowania*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1979.
- Grochulska J., *Reedukacja dzieci agresywnych*, Warszawa 1982.
- Okoń W., *Słownik Pedagogiczny*, Warszawa 1981.
- Ostrowska K., Tatarowicz J., *Zanim w szkole będzie źle*, Warszawa 1998.
- Skorny Z., *Psychologiczna analiza agresywnego zachowania się*, Warszawa 1968.
- Vasta R., Haith M., Miller S., *Psychologia dziecka*, Warszawa 1995.
- Wójcik D., *Środowisko rodzinne a poziom agresywności młodzieży przestępczej i nieprzestępczej*, Warszawa 1977.

Czasopisma

- Dębska E., *Przemoc – zjawisko powszechne*, „Bliżej Przedszkola” 2002, nr 9.
- Kirwil L., *Formowanie się agresywności u dzieci*, „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze” 1992, nr 10.

Kołodziejczyk J., *Jak przemoc szkolną przemoc*, „Psychologia w szkole” 2005, nr 2.

Ryczek W., *Wpływ telewizji na agresywność u dzieci*, „Bliżej Przedszkola” 2001, nr 1.

Szymik M., *Wpływ telewizji na wzrost agresywności u dzieci*, „Wychowanie w Przedszkolu” 1998, nr 5.

Adresy internetowe

<http://bezpiecznaszkola.pl/>

<http://www.szkolnictwo.pl/index.php?id=PU1180>

<http://edukacja.warszawa.pl/index.php?wiad=1238>

<http://www.naszebezpieczenstwo.strefa.pl/>

Pupils' aggression and school safety

Abstract

The article 'Pupils' aggression and school safety' describes the problem of aggression in school environment. The authors of the article tried to show the methods of improving pupils' safety. Security and good condition of students is one of the most important tasks for Polish schools.